

Bah-bah of waf-waf?

We weten nog steeds niet precies hoe onze voorvaders ertoe gekomen zijn met elkaar te praten. Is het begonnen met het slaken van instinctieve, emotionele kreten als 'bah!', 'au' of 'joepie' (de bah-bah-theorie dus)? Of begon men ooit spontaan geluiden in de omgeving na te bootsen (de waf-waf-theorie)? Of zijn we gaan praten omdat we echt de noodzaak voelden effectief met elkaar te communiceren, bijvoorbeeld omdat we anderen met een klank of naam wilden aanduiden (de Jan-Piet-Klaas-theorie) of om tijdens het samenwerken op het veld bevelen te kunnen geven (de heehup-theorie)?

Het boek *Van oerklank tot moedertaal*, geschreven door Gert Gritter, geeft ondermeer een overzicht van de theorieën die er bestaan over de oorsprong van het fenomeen taal. Daarnaast laat Gritter zien hoe het Nederlands zich in de loop der eeuwen heeft ontwikkeld en welke relaties er zijn met andere, oudere talen, zoals het Indo-europees of het Germaans.

Ook vertelt Gritter welke invloed het Nederlands heeft gehad buiten onze landsgrenzen. Een zeevarend volk als het onze heeft namelijk overal over de wereld wel een woordje achtergelaten. Zo zijn er, via Hollandse kooplieden Nederlandse woorden in het Japans terecht gekomen: dekki (=dek), masuto (=mast) en poruda (=polder). Ook het Russisch kent Nederlandse leenwoorden, zoals verfj (=werf), vympel (=wimpel) en sjvabra (=zwabber). Natuurlijk zijn ook in het Maleis en in de Creoolse talen en in het Zuid-Afrikaans invloeden van het Nederlands te vinden. En als u dacht dat alleen de Belgen zo inventief zijn bij het omzeilen van leenwoorden, dan hebt u het mis. Het Zuid-Afrikaans bevat minstens zulke aardige vondsten voor geïmporteerde woorden. Wat dacht u van 'kroostrooster' voor babysitter, 'peuselhappie' voor snack of 'lugwaardin' voor stewardess?

Gert Gritter, *Van oerklank tot moederklank. Over de ontwikkeling van het Nederlands*, Kosmos z&x Uitgevers, Utrecht/Antwerpen, 1993, 126 blz. ISBN 90 215 2064 8.

Praktische tips voor taalbeleid

De stichting IVIO heeft in samenwerking met de SLO een serie brochures over taalbeleid uitgegeven, onder de titel *Taal in de klas*. In de brochures laten de makers zien hoe een school het onderwijs aan klassen met meertalige leerlingen kan aanpakken. Gekozen is voor integratie van het onderwijs in NT2 (Nederlands als Tweede Taal) in het reguliere onderwijs. Dat betekent dat de verwerving van de Nederlandse taal niet alleen een zaak voor moedertaaldocenten en remedial teachers is, maar een aandachtspunt voor alle docenten op een school. Vakoverstijgend onderwijs heeft dan ook aandacht in de reeks.

Elke brochure is geschreven voor een ander vakgebied (Nederlands, biologie, geschiedenis, aardrijkskunde) en bevat tien praktische tips met de nodige achtergrondinformatie. Tip 10 gaat steeds over samenwerking met andere secties. In de tips aan de docenten in de zaakvakken wordt samenwerking met de sectie Nederlands expliciet genoemd.

De docent Nederlands krijgt verder tips over ondermeer het in kaart brengen van de taalvaardigheid van leerlingen, het organiseren van onderwijs in schoolse taalvaardigheden, het bevorderen van het begrip van schoolboekteksten, het werken aan een leerplan Nederlands, didactische tips met betrekking tot transfer.

Behalve de vier genoemde brochures voor de vakken Nederlands, biologie, geschiedenis en aardrijkskunde is er een vijfde brochure voor schoolleiders, waarin 10 tips zijn opgenomen over het ontwikkelen van taalbeleid.

Maaïke Hajer, Theun Meestringa en Eric Wagmans (red.), *Taal in de klas. Aardrijkskunde, Biologie, Geschiedenis, Nederlands, Schoolleiders*, Stichting IVIO en SLO, Enschede/Lelystad, 1993, 75 blz.

Wat te doen met de literaire canon?

De Nederlandse Taalunie heeft een aantal lezingen gebundeld die eerder, op een symposium over de plaats van de literaire canon in het onderwijs, naar buiten zijn gebracht. In de bundel werpen Will van Peer en Ronald Soetaert hun licht op de kritiek waaraan de behandeling van de canon in het onderwijs de laatste jaren heeft bloot gestaan. In het inleidende hoofdstuk in de bundel stellen zij dat 'in het onderwijs leerlingen moeten worden ingeleid en geconfronteerd met de bestaande cultuur.' De lezingen die volgen behandelen allemaal het probleem van de plaats en de functie van de canon in het literatuuronderwijs.

Elk tijdvak uit de literatuurgeschiedenis komt daarbij aan bod. De auteurs van de respectievelijke lezingen gaan zowel in op de theoretische aspecten van de canonvorming als op didactische aspecten. Daarbij is ook oog voor de positie van de docent die, zoals Herman Pleij schetst, vaak onvoldoende tijd heeft om vakontwikkelingen goed genoeg bij te houden. Ook stipt Pleij aan dat universitair docenten te weinig doen om materiaal open te leggen voor andere doelgroepen.

De discussies die zich naar aanleiding van de lezingen ontsponnen, zijn eveneens in de bundel opgenomen.

Will van Peer en Ronald Soetaert (red.), *De literaire canon in het onderwijs*, Stichting Bibliographica Neerlandica, Den Haag, 1993, 118 blz. ISBN 90 71313 53 0. De bundel is uitgegeven in de serie *Voorzetten* van de Nederlandse Taalunie, te verkrijgen via de Stichting Bibliographica Neerlandica, Postbus 90751, 2509 LT Den Haag.

Toneel op school

Mocht je denken dat 'toneel' of 'dramatiseren' een modern verschijnsel in het onderwijs is, dan helpt Jacques de Vroomen je rigoreus uit de droom. In een kloek boek van 500 pagina's brengt hij in kaart hoe in Nederland in de 16e, 17e en 20e eeuw het fenomeen drama of toneel is gebruikt voor opvoedkundige doelen.

Op de Latijnse school in 16e en 17e eeuw was toneel bij uitstek het middel om leerlingen

welsprekend te maken: de stukken kenmerkten zich door de beschaafde omgangstaal en een moraliserende ondertoon. Een belangrijke inspiratiebron waren bijbelverhalen. Zeer geliefd waren de verhalen van de Verloren Zoon en van Jozef, de onderkoning van Egypte. De school wilde opvoeden door in de toneelstukken te laten zien dat het kwaad uiteindelijk altijd gestraft wordt. Vanuit dezelfde overweging gingen rectoren van de Latijnse scholen met hun leerlingen kijken naar terechtstellingen.

De Jezuïeten zetten deze traditie vanaf 1550 door, maar kozen ook voor nieuwe vormen. Het schooltoneel was, geheel in de geest van de barok, spectaculair. Met massale ensceneringen overdonderde men het publiek. Een uitvoering met 1700 spelers werd ordelijk op het toneel gebracht. Naast zedelijke en godsdienstige vorming, was toneel belangrijk als vorm van retorische training en een oefening van vaardigheden voor het later beroep. Binnen het pedagogisch concept van de Jezuïeten was veel aandacht voor wedijver, hiërarchie, gehoorzaamheid en groepsdenken.

In de periode tussen de twee wereldoorlogen floreerde het lekespel. Een geschakeerde netwerk van jeugdorganisaties fungeerde in die tijd als derde opvoedingsmilieu, naast gezin en school. De drie zuilen, katholieken, protestanten en socialisten, hadden elk hun eigen jeugdbeweging, waar het leketoneel veelvuldig en massaal werd beoefend. Het gemeenschapsdoel stond hoog in het vaandel en was ook aanwijsbaar in de inhoud van de stukken. Ze verkondigen het gelijk van de eigen overtuiging.

De reformpedagogiek aan het begin van de 20e eeuw hanteerde uitgangspunten als respect voor de individuele leerling, aansluiting bij de belevingswereld, bevordering van zelfwerkzaamheid en opvoeding tot zelfstandigheid. Deze pedagogische uitgangspunten werden nieuw leven ingeblazen in de periode 1950-1970. Uitgangspunt bij drama is de eigenheid van het kind en het doel is individuele ontplooiing. Dat kan alleen bereikt worden door expressie. Kinderen moeten naar buiten brengen wat hen innerlijk bezig houdt. Drama, in deze periode vrije expressie genoemd, wordt niet gezien als theatrale of kunstzinnige activiteit, maar als pedagogische vorming.

In de vroege jaren zeventig komt er binnen het onderwijs een nieuwe kijk op drama. De

Het project Nederlands voor de tweede fase

opvoeders gaan drama gebruiken als didactische werkvorm. Hierbij gaat het om een niet waardengebonden gebruik van drama, bijvoorbeeld binnen de didactiek van schoolvakken. Daarnaast worden drama en toneel aangewend voor politieke oriëntatie en vorming. Het vormingstheater komt op, met de Eindhovense groep Proloog als meest markante exponent. De Vroomen hierover: 'De marxistische c.q. linkse dramatische vorming had binnen het educatieve drama het karakter van een steekvlam. Bij het felle licht van deze steekvlam was even iedere andere invulling van het 'vak' onzichtbaar. Lang duurde het echter niet want de steekvlam veroorzaakte geen brand en doofde ook snel weer uit. Het is duidelijk dat er geen sprake was van een breed maatschappelijk draagvlak'.

In de jaren tachtig wordt het toneel herontdekt. Een ontwikkeling die door vele betrokkenen ervaren wordt als een terugkeer naar de bron van educatief drama. Deze ontwikkeling illustreert De Vroomen aan de hand van de geschiedenis van de Nijmeegse jeugdtheatergroep Teneeter. Teneeter begon in 1976 met meespeeltoneel op scholen. De doelstelling was politiek: kinderen moesten leren adequaat te handelen in vergelijkbare situaties. In 1983 kapte Teneeter met het vormingstoneel op school. De groep kreeg een eigen theater en koos voor hoogwaardige kunstprodukten.

De Vroomen presenteert het educatieve drama in Nederland in een soort drieluik. Op de eerste plaats geeft hij een historisch overzicht. Het boek leest daar als een spannend geschiedenisboek. Vervolgens gaat de auteur in op de rationaliteiten-theorie van de onderwijssocioloog Matthijssen. Daar scharniert het boek: van historisch naar sociologisch. En tenslotte interpreteert hij de historische gegevens opnieuw in het kader van die rationaliteiten-theorie. Daar leest het boek als een boeiende onderwijssociologische studie.

Jacques de Vroomen, *Toneel op school. Een historisch en theoretisch onderzoek naar opvattingen over en gebruik van drama in educatie*. Proefschrift, Katholieke Universiteit Nijmegen, verdedigd op 14 april 1994, 485 blz, f42,50. Voor nadere informatie en bestellingen wendt men zich tot de auteur, KUN, Erasmusplein 1, 6525 HT Nijmegen. 080: 61 57 31.

Eind december 1993 heeft de SLO de werkzaamheden voor het project Nederlands voor de eerste fase van het voortgezet onderwijs voor het grootste gedeelte afgerond. Met name voor Nederlands als tweede taal worden nog een aantal activiteiten ten behoeve van de basisvorming voortgezet.

Vanaf januari 1994 zijn de meeste activiteiten nu gericht op ontwikkelwerk voor de tweede fase van het voortgezet onderwijs. Dankzij een aanvraag van de drie verenigingen, Vereniging voor Leraren in Levende Talen, de VON en de VDN (Vereniging voor de Didactiek van het Nederlands) kon deze overgang van de werkzaamheden voor de eerste fase naar die van de tweede fase vrijwel naadloos plaatsvinden. Daarnaast vroeg het bevoegd gezag van het Mondriaan Lyceum uit Amsterdam aan de SLO het werk voor NT2 voor de basisvorming uit te breiden naar de tweede fase.

De looptijd van het nieuwe project voor de tweede fase is door het bestuur van de SLO vastgesteld van 1994 tot 1998.

De aanvragen

Met de veldverenigingen zijn een aantal gesprekken gevoerd om tot een helder beeld te komen van hun wensen mede in het perspectief van de financiële mogelijkheden van de SLO. Vastgesteld is dat het hoofddaccent van de ontwikkelactiviteiten voor Nederlands dient te liggen op de ontwikkeling van leerplannen en lesmateriaal voor de onderdelen spreken/luisteren en literatuur. i.c. het leesdossier. Om deze onderdelen een plaats te kunnen geven in het geheel van het onderwijs Nederlands in de bovenbouw, zal om te beginnen een leerplan Nederlands voor het hele curriculum van HAVO en VWO worden ontwikkeld.